

Noss vischins muslims

Quattordesch seculs da suspect reciproc

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ Avant paucs dis sin la Piazza federala da Berna han ins pudì vesair ina manifestaziun nunditga. Var milli muslims han s'inclinads vers Mecca, mintgin cun il frunt sin in ponn, per far ina da las tschintg uraziuns quotidianas prescrites da lur cretta. Uschia hani protestà encunter las caricaturas da Muhammad, lur «rasul Allah» («mess da Dieu»), publicadas avant mais en ina gasetta danaisa.

Quella manifestaziun lubida, ordvart paschaivla, fa endament ch'ils var 340 000 muslims che vivan en Svizra, bunamain 5% da nossa populaziun (7,4 milliuns), represchentan oramai ina realitad sociala. En il Grischun pudainsa forsà viver cun l'illusiu che quai n'ans regardia betg. Ma gia avant onns ha la baselgia evangelica retica publicitgà ina documentaziun davart l'islam en noss chantun. Quella documentaziun han ins lezza giada strusch resguardà; ils muslims parevan ina curiositad, in cumparegliazion cun quella cuminanza immigradas che derivavan da l'Europa dal vest. Cun ils schabets dals davos onns han ils muslims domiciliads tranter Stockholm, Roma, Sevilla e Glasgow survegnì una relevanza politica. Perquai ston ins salidar che cuss. naz. Doris Leuthard (AG), gia 2004, ha incumbensà ina grupp da la PCD d'elavurar in document davart lezza confessiun nova en Svizra e davart las sfidas ch'ella munta per sia integraziun en nossa societad civila. «Facts» dals 16 da faver (pp. 16–21) ha publicitgà la quintessenza dal text elavurà sut la direzziun da cuss. naz. Reto Wehrli (SZ). «Radio Suisse romande» ha organisà almain ina discussiun areguard quel sboz, cun cuss. naz. Dominique de Buman (FR). Las observaziuns e recumandaziuns dal document fan endament l'essai d'Yves Monténay*, in politolog franzos che ha gia lavorà en pajais muslims per interpresas ed universitads. L'autur constatescha ina disfidanza da bunamain quattordesch tschientaners tranter dus munds limitrofs, il cristian e quel da l'islam, da Maroc a l'Arabia ed a l'Iran. Monténay recumonda da prender serius la religiun da noss vischins muslims, ma era nossas valurs eticas e democraticas, nossa attaschadad als dretgs umans. «Tgi che stat qua, sto far per cumond; e tgi che fa per cumond, duai pudair pratigar sia religiun» («Facts», p. 16): Questa frasa che resumecha il rapport Wehrli pudess derivar da Monténay.

Il temp d'aur dals Arabs

Las cifras da l'essai en sia introducciun dattan da patrar: «I dat var 1 400 milliuns muslims, pia 22% da la populaziun mundiala. Ma ils pajais che cunfinan [cun l'Europa] han mo 425 milliuns muslims, t. a. var 100 milliuns Tircs, Curds e Turcmens e 67 milliuns Iranais, dals quals var 50 milliuns Persians. I dat var 280 milliuns Arabs, cristians cuprais» (p. 11). Monténay resumescha lura l'istorgia da l'intschess muslim en dumonda: «Vaira u faussa, structuresch'la la personalitad dals muslims, declarond ina gronda part da lur reacziuns (...). I han vivì l'emprima perioda en ina situaziun superiura e lur isolada, pia senza nagut ch'avess disturbà lur tschertezzas. La segunda perioda perencunter als ha chaschunà umiliaziuns, dubis e reacziuns confusas cun l'invasiun dals Europeans, cun u senza colonisaziun» (p. 12). Muhammad è mort 632; enturn 700 cumplighia l'imperi da ses successurs l'entira Africa dal nord. «La naschientscha d'in imperi curius che sa fascheva valair al sid da 'noss' Mar mediterranean han ins registrà en l'Europa cun suspect ed ostilitad (...) perquai che l'islam ha sa palesà l'emprim sco conquistatur da pajais cristians (...) en num da la guerra sontga» (p. 30). L'Occident ha reagì cun las cruschadas:

La manifestaziun lubida sin la Piazza federala a Berna è stada ordvart paschaivla. Ella ha fatg endament ch'ils var 340 000 muslims che vivan en Svizra, bunamain 5% da nossa populaziun, represchentan ina realitad sociala. KEYSTONE

«Per ils muslims vul quai dir invasiuns cun consequenzas mentalas profundas. In 'cruschà' è oz per els in cristian ostil» (p. 32). Dal 7avel al 10avel tschientaner ha cuzzà «il temp d'aur dals califs, in dals gronds mitus che han fundà il mund muslim» (p. 26). Lezza giada han ins «translatà en arab (...) classics grecs ed inds; quella traducziun han sa derasadas davent da Bagdad e lura da l'Andalusia (...)». Plinavant han ils Arabs intermedià il cumpass, la pulvra, forsà il palpiri, en mintga cas las cifras arabas e la nulla che provegnivan da l'India (...); plinavant hani inventà ils dumbers decimals» (p. 34).

Umiliads da l'Occident

Ma ina vieuta religiusa che ha entschavì en il 10avel tschientaner ha promovì il motto: «I na dat nagin 'peratge'; tu deriva directamain da la voluntad da Dieu» (p. 43). Quai snegava la noziun da causalitad, «en cuntrast cun la libertad da discussiun en l'Europa da la renaschientscha, malgrad ils numerus frains da la baselgia catolica (...)». Il mund arab n'ha betg fatg stim da la renaschientscha e reformaziun, dal fracziunament da l'urden feudal e da l'economia libra (...). 1499 è Vasco da Gama i enturn l'obstachel dal mund muslim. Uschia (...) al tschinclavan ils Europeans; el ha pers la battaglia da quella emprima globalisaziun» (pp. 43 e 45). Traiatschient onns pli tard èsi vegnì anc mender: «Ils muslims han fatg stim da lur retard militar, tecnic e scientific pir 1798, cun l'invasiun franzosa en l'Egipta (...)». La colonisaziun (...) ha entschavì 1830 [en l'Algeria, G. S.-C.] e sa derasada (...) a la fin dal 19avel tschientaner, lura 1918 cun la fin da l'Imperi osman. La superiuradad economica, tecnica, militar, politica ed economica da l'Europa è vegnida dominanta» (pp. 63–64). Quai ha sa mussà t. a. en l'Irac e Palestina: «L'Irac n'è betg in pajais, mabain ina partiziun creada 1918 da la Gronda Britannia (...) ord l'Imperi osman (...). Saddam Hussein era probablamain il regent il pli crudai ed autocratic da tuts stadis resguardads en quest essai. Ordaifer l'Irac era'l dentant popular» (p. 143) sco inimi da l'Iran, dals Curds, da l'Israel e cunzunt dals Stadis unids (SU). Ma las umiliaziuns las pli crudaias per ils Arabs èn vegnidas da l'Israel, naschì 1948 malgrad las armadas dals stadis arabas: «Las guerras da 1956, 1967 e 1973 han confermà sia pussanza militar grazia a l'agid dals SU (...). El colonisescha ed occupa parzialmain l'intschess ch'ins numna oz Palestina (...). Las famiglias muslimas dal mund sutsviluppà vegnan inundadas da ma-

letgs dramatics che mussan Palestina turmentada, ferida u mazzada. Per ils muslims è lez conflict vegnì in eveniment principal ch'illustraschia l'ostilitad violenta dals gidieus ed Americans visavi l'islam» (p. 139).

Reformas radicalas en Turchia

Ma il mund muslim è fitg varià. Monténay deditgescha pliras paginas a la Turchia (oz strusch 71 milliuns olmas), patria da la principala cuminanza muslima en Svizra (118 000 olmas). El manegia che la republica da Mustafa Kemal Atatürk (1881–1938) haja sa colonisada saezza: «L'Imperi osman palesava in retard adina pli grond en fatscha a l'Europa, malgrad in tschert avantatg areguard ils pievels arabas (...). El è i en paglia a la fin da l'emprima guerra mundiala. Sin sias ruinas ha Kemal entschavì a construir ina societad muslima 'europeana' cun l'elita modernista, preschenta cunzunt en l'armada (...). La minoritad europeizada da l'armada (...) ha scurlattà l'identitad nazionala dal pievel, sias tradiziuns cunzunt religiusas, ses linguatg, sias scolas e ses dretg; quai sumeglia fetg ad ina colonisaziun e va suvent anc pli lunsch» (pp. 69–70). Monténay numna lezzas reformas revoluziunaras, spezialmain la secularisaziun dal stadi, dal dretg e da las scolas, e descrivera pli manidlamain la surpigliada da noss alfabet per remplazzar l'arab: «L'islam aveva introducì quest cur che las armadas arabas avevan recrutà schuldada circa en il 10avel ed 11avel secul (...). La reforma muntava pia secularisaziun. Ma ella punctuava era ch'il tirc saja il linguatg d'ina nazion differenta da l'araba, la quala simbolisava lezza giada l'Orient retardà e sutsviluppà. La reforma dal linguatg scrit era cunzunt ina vieuta vers l'Europa (...). Ina ha stuì mobilisar l'entira nazion. Atatürk sez ha fatg 1928 in viadi tras l'entir pajais cun ina tavla da paradi ed ina crida. El ha mobilisà ils uffiziers sco magisters; entgens èn vegnids mazzads d'islamists» (p. 72). Ma l'autur suttastritga ina flavlezza fundamentala da lezzas reformas: «In dals motivs dals success da l'Europa è stada sia libertad tolerantana. Reformas sut squitsch ston pia disdir parzialmain (...). Las consequenzas da lezza cuntradicziun interna han sa palesadas plaun a plaun pli tard» (p. 74). Monténay punctuescha: «La secularisaziun circa (...) refusescha las valurs secularas da l'Occident, cunzunt il pluralissem religius ed etnic e las libertads individualas e politics (...). Ils aderents d'Atatürk ha snegà ditg (...) ils dretgs dals Curds e la libertad politica dals cartents; uschia concedevan els implicitamain ch'i n'hajan betg savi enragi-

schar lur valurs en la societad (...). Contacts cun Tircs e la lectura da lur pressa dattan l'impressiun (...) che lur partidas islamistas sa sviluppan en ina direzziun che correspundia a la democrazia cristiana da l'Occident suenter la segunda guerra mundiala» (pp. 87–88), pia quella da Konrad Adenauer (1876–1967) e Robert Schuman (1886–1963).

L'islamismem

Il svilup da l'Egipta (strusch 68 milliuns olmas) evochescha perencunter vistas sombras. Là ha Hasan al Banna (1906–1949) fundà 1929 la «Fraternitad muslima», moviment terrorist e fundamentalist. Sia unfrenda la pli renomada è stada president Anwar al Sadat (1918–1981), premi Nobel da la pasch 1978, «culpavel» d'avair fatg la pasch cun l'Israel. Ina grupp successura da la «Fraternitad muslima» ha sa palesada 1997 a Luxor cun la mazzaca da 67 turists. Commembers da la minoritad cristiana egiziana (var 9–10 milliuns olmas), pli antica che l'islam, vegnan adina puspè turmentads, rapids (cunzunt giuvnas) u mazzads da fanatic muslims. «Ils islamists profitan dal bun num dal 'model saudi' (...) derasà dals tschientmillis lavurers egizians che turnan da l'Arabia cun la pussaivladad da cumprar ina chasa ed in auto. Las pliras Egizianas, en cuntrast cun lur mammas, portan ussa in faziel da chau u in vel, savens dal chau enfin als pes, cun mo ina sfessa per ils eglis» (pp. 170–171). En noss tschientaner sa derasa ina furma ordvart sanguinosa da terrorissem, ils attentats cun suicid. «L'islamismem na poscha nagina visiu d'avegnir (...); dentant progredescha l'entir mund muslim» (p. 128). Pertge? Monténay manegia ch'in motiv saja la scola che pretendia cunzunt d'emprerder il coràn ordadora. Per mintga studi a la renomada universitad egiziana Al Asahar («flur d'oranschas») ston ins cumprovar ina tala conuschientscha dal cudesch sontg. Ils attentats da New York e Londra han mussà ch'ils «martirs» suicidats èn savens umens scolads, apparentamain integrads en ina societad europeana. Tant pli «stua-insa prender serius il factur religius» (p. 212) ed «affirmar cler e net nossas valurs e noss sistem politic e filosofic, numnamain la democrazia represchentaiva, separaziun da las pussanzas, libertad individuala, legalitad, l'egalitad rigorusa da las religiuns, il secularissem, il quita per l'educaziun, la sanadad e la segirtad» (pp. 258–259). Monténay citescha Hubert Védrine, anteriur minister franzos da l'exteriur: «Nagin cumpromiss areguard ils principis fundamentals da nossas societads!» (p. 228).

Per la dignitad da las pli flavilas

Nossa cultura civila è basada sin la dignitad da la persuna. «L'islam sco instituziun na datti betg; la cristianadad na datti pli. Concretamain datti persunas fitg religiusas d'omaduas varts (...). Il cunfin na sa chatta betg adina nua ch'ins manegia (...); blets cristians sustegnan (...) noss vischins, er ils immigrads muslims, per amur da la persuasiun ch'il cristian duaja esser solidari dals pli flavils» (p. 254). En la situaziun da 2006, cun la smanatscha globala da fundamentalissem che violeschan ils dretgs umans, n'astgainsa simplamain betg far politica da strut. Nus duain savair grà a la PCD che ha fatg attent a lez privel e formulà strategias da defensiun ed a medem temp d'agid a l'integraziun da persunas immigradas. I suonda insaquants citats dal document Wehrli (tenor «Facts», p. 18): «La PCD pretendia ina protecciun efficazia da las cuminanze muslimas encunter islamists activs». Ina protecciun a lunga vista fiss la suandanta: «A la lunga recumond'ins a las cuminanze muslimas en Svizra d'acceptar mo pli predicaturs che discurren franzos, tudestg u talian e che sajan vegnids socialisads e scolads en Svizra. La PCD propona da stgaffir ina facultad teologica muslima tar in' universitad svizra per scolar imams.» Resguardadas vegnan cunzunt las persunas las pli flavilas da lezzas cuminanze, quella che furman la mesadad feminina da l'umanitad: «L'egalitad da la femna e l'um occupa in plaz relevant en noss urden giuridic (...). La PCD n'accepta nagina discriminaziun da la dunna, gnanca per motivs religius, nagina violenza u constricziun encunter femnas ed uffants, per exempel per sfurzar da maridar encunter veglia.» Lura ina discriminaziun pli subtila, quella da scolar(a)s ch'ils geniturs impedeschan da far part d'activitads educativas: «Ins n'astga betg tolerar ch'uffants, per motivs religius, mitschian dal duair da preschientscha a scola, refuseschian da far part da determinadas uras, da tractar auturs prescrites dal plan d'instrucziun o da vegnir interrogads da magisters d'otra schlattaina (...). La PCD recumonda als chantuns da declerar obligatoria la participaziun a champs da classa; quests duain disponer da dormitoris separads tenor schlattainas e pussibilitar da renunziar a charn-piertg [scumandada da l'islam e dal giudaissem]». «Facts» numna l'exempel dal cussegl da scola da Stettlen/BE che haja dispensà ina mattetta da 9 da nataziun e gimnastica sin giavisch dals geniturs muslims. Era quai è ina discriminaziun, e co!

*Yves Monténay, *Nos voisins musulmans. Paris (Les Belles Lettres, ISBN 2-251-44257-X) 2004.*